

บทที่ 4

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการผลิตทางการเกษตรของ จ. เชียงใหม่

4.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

จังหวัดเชียงใหม่มีผลิตภัณฑ์จังหวัด GPP (gross provincial product) เพิ่มขึ้นจาก 63,914.33 ล้านบาท ในปี 2537 เป็น 78,379.63 ล้านบาท ในปี 2539 เพิ่มขึ้นร้อยละ 22.63 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นจาก 44,695 บาทต่อคน ในปี 2537 เป็น 54,317 บาทต่อคน ในปี 2539 ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือ สาขาเศรษฐกิจที่สำคัญเมื่อพิจารณาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดปี 2539 ได้แก่ สาขาบริการมีมูลค่า GPP เท่ากับ 17,489.58 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 22.31 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด สาขาอุตสาหกรรมมีมูลค่า GPP เท่ากับ 12,957.39 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16.35 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด สาขาเกษตรกรรมมีมูลค่า GPP เท่ากับ 10,814.55 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.80 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด สาขาการค้าส่งและค้าปลีกมีมูลค่า GPP เท่ากับ 8,881.84 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.33 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด และสาขาก่อสร้างมีมูลค่า GPP เท่ากับ 7,584.69 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9.68 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด (ตาราง 4.1)

อำเภอแมริมซึ่งเป็นอำเภอที่ศึกษานั้นตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 16.5 กิโลเมตร มีทางหลวงหมายเลข 107 ตัดผ่าน ห่างจากทิศตะวันตกของลำน้ำปิงประมาณ 3.2 กิโลเมตร ทิศเหนือติดอำเภอแม่แตง ทิศใต้ติดอำเภอเมือง ทิศตะวันออกติดอำเภอสันทราย ทิศตะวันตกติดอำเภอสะเมิง มีพื้นที่ทั้งหมด 495.11 ตารางกิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 324.00 เมตร (สำนักงานเกษตรอำเภอแมริม, 2541)

ด้านการเกษตรในพื้นที่อำเภอแมริมได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตรในด้านบุคลากร วิชาการ งบประมาณ โครงการต่าง ๆ และการรับซื้อผลผลิต นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนมาให้การสนับสนุนในด้านบุคลากร วิชาการ ปัจจัยการผลิต ในลักษณะให้เชื่อและหักคืนภายหลังตามโครงการต่าง ๆ และการรับซื้อผลผลิต

1) โครงสร้างพื้นฐาน

การคมนาคมของอำเภอแมริมค่อนข้างสะดวก มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนน

คอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ถนนลาดยาง ถนนลูกรัง และถนนดินในหมู่บ้าน แต่มีพื้นที่ใน 3 ตำบล ที่มีการเดินทางไม่สะดวกในช่วงฤดูฝน เนื่องจากเป็นพื้นที่ลาดชันมักชำรุดเสียหายจากการกัดเซาะของน้ำ พื้นที่ส่วนใหญ่ในอำเภอมีประปา โทรศัพท์ ไฟฟ้า และบริการไปรษณีย์เกือบทุกหมู่บ้าน

อำเภอแม่ริมมีพื้นที่รับน้ำชลประทาน 7 ตำบล และไม่ได้รับน้ำชลประทาน 4 ตำบล สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาตินั้นพบว่าแม่น้ำไหลผ่าน 4 สาย ได้แก่แม่น้ำปิง แม่น้ำแม่ริม แม่น้ำแม่แรม และแม่น้ำแม่สา ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำสายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมาเพื่อการเกษตรและการบริโภคอีกหลายแห่ง เช่น อ่างเก็บน้ำ และฝายกั้นน้ำต่าง ๆ (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม,2541)

2) ประชากรและอาชีพ

อำเภอแม่ริมแบ่งออกเป็น 11 ตำบล 86 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 76,798 คน เป็นชาย 39,150 คน เป็นหญิง 37,648 คน มีจำนวนครัวเรือน 23,780 ครัวเรือน (ครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 8,171 ครัวเรือน) มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ยครัวเรือนละ 3-5 ไร่ พืชหลักที่สำคัญได้แก่ข้าว ถั่วเหลือง ไม้ผลและพืชผัก อาชีพรองคือรับจ้าง ได้แก่ งานก่อสร้าง และโรงงานอุตสาหกรรม ตามลำดับ (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่)

3) ภูมิอากาศ

จากสถิติในรอบ 5 ปี (พ.ศ. 2537-2541) อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 5 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 41 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน ความชื้นไม่ต่ำเกินไป แต่ในฤดูฝนมีความชื้นสูง ฤดูหนาวมีน้ำค้าง ปริมาณฝนตกต่อปีประมาณ 1,108 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำฝนมากที่สุดและตกนานที่สุดในเดือนสิงหาคม 242.6 มิลลิเมตร (ศูนย์อุทกวิทยาอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่)

พื้นที่ศึกษาคือพื้นที่ ตำบลโป่งแยง ประกอบด้วยหมู่บ้านโป่งแยงใน โป่งแยงนอก ม่วงคำ และผานกกก ซึ่งเป็นตัวแทนของเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษในมุ้งตาข่ายในล่อน และนอกมุ้งตาข่ายในล่อน

ตำบลโป่งแยง เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทาน ห่างจากอำเภอแม่ริมออกไปประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้น้ำจากประปาธรรมชาติซึ่งเป็นทั้งแหล่งน้ำกินและแหล่งน้ำใช้ ลักษณะทางดินในหมู่บ้านยังคงเป็นถนนลูกรัง ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางบางช่วง ไฟฟ้ามิใช่ในครัวเรือน การสื่อสารบางหมู่บ้านมีโทรศัพท์ในแต่ละบ้าน แต่บางหมู่บ้านมีเพียงโทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้านเท่านั้น

ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยพื้นเมือง ซึ่งแยกออกเป็น 5 หมู่บ้านคือ โป่งแยงใน โป่งแยงนอก ม่วงคำ กองแหละและปงไคร้ ประชากรอีก 4 หมู่บ้านเป็นชาวเขาเผ่าม้ง ได้แก่ แม่สาใหม่ บวกจั่น ปางลุง และผานกกก ซึ่ง 4 หมู่บ้านนี้มีที่ดินทำกินอยู่ในเขตป่าสงวนทั้งหมด ประชากรส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนโอกาสการทำงานนอกภาคเกษตรนั้นมีไม่มากนักแม้จะมีนักท่องเที่ยวในพื้นที่บ้างพอสมควร ก็มีเพียงการค้าขายงานฝีมือและสินค้าเกษตรแปรรูปของแม่บ้านเกษตรกรบ้างแต่ไม่มากนัก งานนอกภาคเกษตรที่ทำอยู่ส่วนใหญ่จึงเป็นงานรับจ้างของผู้ชายในหน่วยงานอนุรักษ์ต้นน้ำ และเป็นยามตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในตำบลโป่งแยง งานภาคเกษตรของตำบลโป่งแยงมีทั้งการผลิตไม้ดอก ไม้ผล และพืชผัก ซึ่งจะมีการผลิตหลายรุ่นหมุนเวียนกันตลอดปีโดยเฉพาะการผลิตพืชผักเนื่องจากเป็นพืชอายุสั้น ในแต่ละครัวเรือนจะผลิตโดยใช้พื้นที่ไม่มากนักแต่จะมีการผลิตผักหลายชนิด งานผลิตผักเป็นงานที่ต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่พอสมควร ดังนั้นสมาชิกส่วนใหญ่ในครอบครัวจึงมีส่วนช่วยในการผลิตผักเกือบทุกครัวเรือน

ตาราง 4.1 ผลิตภัณฑ์จังหวัดตามราคาประจำปี จำแนกตามสาขาการผลิตของจังหวัดเชียงใหม่
ปี 2537-2539

หน่วย : พันบาท

สาขาการผลิต	2537	2538	2539p
1. เกษตรกรรม	7,107,224	7,577,884	10,814,550
กสิกรรม	5,045,217	5,197,633	8,386,987
ปศุสัตว์	1,215,279	1,345,390	1,137,679
ประมง	105,302	143,677	193,283
ป่าไม้	133	0	11,513
บริการทางการเกษตร	118,784	107,799	113,651
การแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย	622,509	783,385	971,437
2. เหมืองแร่และข่อยหิน	439,222	441,211	434,927
3. อุตสาหกรรม	11,740,657	12,350,388	12,957,390
4. การก่อสร้าง	6,391,475	7,763,171	7,584,691
5. การไฟฟ้าและการประปา	1,256,068	1,387,659	1,419,839
6. การคมนาคมและการขนส่ง	4,901,699	4,951,534	5,416,158
7. การค้าส่งและค้าปลีก	7,798,834	8,675,938	8,881,842
8. การธนาคารและการประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	4,830,286	5,288,186	5,671,727
9. ที่อยู่อาศัย	2,412,568	2,576,973	2,675,188
10. การบริหารราชการและ การป้องกันประเทศ	3,816,110	4,686,993	5,033,734
11. การบริการ	13,220,186	15,751,318	17,489,583
ผลิตภัณฑ์จังหวัด	63,914,329	71,451,255	78,379,629
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (บาท)	44,695	49,653	54,317

2539p : ตัวเลขเบื้องต้น (ชั่วคราว)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1) พื้นที่ทำกินของเกษตรกร

พื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร ตำบลโป่งแยงส่วนใหญ่แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่นา พื้นที่ไร่ และพื้นที่สวน พื้นที่นา พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวนาดำ พื้นที่ไร่ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวโพดและข้าวไร่ และพื้นที่สวน พืชที่ปลูกได้แก่ ไม้ผล ไม้ดอก พืชผัก (ตาราง 4.2)

อย่างไรก็ตามการผลิตพืชของเกษตรกรตำบลโป่งแยงจะผลิตเข้าหลักเกณฑ์อย่างไรก็ตาม อย่างหนึ่ง ดังนี้

- ระบบที่ 1 ปลูกเรียงตามลำดับในพื้นที่เดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น พืชที่ 1 ข้าว พืชที่ 2 ถั่วเหลือง พืชที่ 3 ผักอายุสั้น
- ระบบที่ 2 ปลูกพืชชนิดเดียวกันต่อเนื่องกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น พืชที่ 1 ข้าวนาปี พืชที่ 2 ข้าวนาปรัง หรือ พืชที่ 1 ไม้ดอก พืชที่ 2 ไม้ดอก
- ระบบที่ 3 ปลูกพืชหลายชนิดในเวลาเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น พืชที่ 1 ข้าวนาปี พืชที่ 2 ถั่วเหลือง มะเขือเทศ พืชที่ 3 ผัก หรือทำการผลิตผักหลายชนิดตลอดปี

ตาราง 4.2 ลักษณะพื้นที่ทำการเกษตร ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2542

ลักษณะ	จำนวน (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่เกษตร
พื้นที่นา	42	0.63
พื้นที่ไร่	1,346	20.27
พื้นที่สวน	5,252	79.10
รวม	6,640	100.00

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแมริม กรมส่งเสริมการเกษตร , 2542

2) รายได้ของครัวเรือน

จากการพิจารณากิจกรรมการผลิตทั้งหมดของครัวเรือนพบว่า เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 45,511 บาท/ครัวเรือน/ปี แยกเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรม 53,962 บาท/ครัวเรือน/ปี และ

รายได้นอกภาคเกษตรกรรม 37,603 บาท/ครัวเรือน/ปี จะเห็นว่ารายได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม (ตาราง 4.3) พืชที่เศรษฐกิจสำคัญ คือ

ไม้ดอก ได้แก่ เบญจมาศ ลิลลี่ เฮอร์บีร่า ฟิร็อก กุหลาบ เนื่องจากเป็นพืชที่ใช้พื้นที่ในการผลิตน้อย และให้ผลตอบแทนสูง

พืชผัก เป็นแหล่งผลิตพืชผักที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ มีการผลิตตลอดปี และมีศักยภาพในการผลิตสูง กล่าวคือ สามารถผลิตได้ทั้งผักกรรมดาทั่วไป และผักเมืองหนาว

สตอเบอรี่ มีการผลิตสตอเบอรี่ทุกปี ประมาณเดือนตุลาคม – เมษายน เนื่องจากเป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงอีกชนิดหนึ่ง

3) สภาพสังคม

ประชากรของตำบลโป่งแยงส่วนใหญ่ลักษณะตั้งบ้านเรือนเป็นแบบถาวรไม่ย้ายถิ่นตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขามีลักษณะเป็นสังคมชนบท กล่าวคือ การประกอบอาชีพเกษตรของเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครัวเรือนมีการจ้างแรงงานน้อยมาก ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับสังคมพื้นเมืองโดยทั่วไป เช่น ประเพณีสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ แต่ประเพณีที่แตกต่างไปจากประเพณีโดยทั่วไปของสังคมไทย คืองานปีใหม่ของชาวเขาหรือ เทศกาลกินวอ ซึ่งจัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี นอกจากนี้ประชากรในตำบลโป่งแยงยังมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย เช่น กลุ่มเกษตรกรทำสวนโป่งแยง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตพืชผักปลอดสารพิษ และกลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ด้านการศึกษา ประชากรตำบลโป่งแยงมีผู้ไม่รู้หนังสือร้อยละ 24 ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58 ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 13 และระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (เอกสารอำเภอแม่ริม , 2542)

ตาราง 4.3 รายได้ของครัวเรือน ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2542

รายได้	จำนวนเงิน (บาท/ครัวเรือน/ปี)
รายได้เฉลี่ย	45,511
รายได้จากภาคเกษตร	53,962
รายได้นอกภาคเกษตร	37,603

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม , 2542

4.3 สภาพการผลิตทางการเกษตร

การทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรตำบลโป่งแยงเป็นการผลิตพืชเพื่อการค้าเป็นส่วนใหญ่ และมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค มีเพียงไม่กี่รายที่มีการปลูกข้าวไว้บริโภค พืชที่ทำการผลิตส่วนใหญ่เป็นพืชผัก เช่น คะน้า กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ฯลฯ ไม้ดอก เช่น เบญจมาศ เยอบีร่า กุหลาบ ฯลฯ และไม้ผล เช่น ลิ้นจี่ สตรอเบอร์รี่ และผลไม้เมืองหนาวอื่น ๆ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ส่วนในการเลี้ยงสัตว์นั้นเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงไก่เพื่อบริโภคในครัวเรือน

1) ระบบการผลิตพืช

ระบบการผลิตพืชของครัวเรือนจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละครัวเรือน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ทำการเกษตรจะผลิตพืชเข้าระบบอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ระบบคือระบบแรกส่วนใหญ่ปลูกข้าวในฤดูฝน (ฤดูการผลิตที่ 1) และปลูกถั่วเหลืองในฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว (ฤดูการผลิตที่ 2 หรือพืชหลังนา) บางครัวเรือนปลูกพืชผัก เช่น กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ปลี คะน้า พืชผักสวนครัว เช่น พริก และมะเขือ หลังจากเก็บเกี่ยวถั่วเหลือง (ฤดูการผลิตที่ 3) การผลิตพืชระบบที่ 2 เป็นการผลิตพืชชนิดเดียวกันต่อเนื่องตลอดปี เช่นการผลิตข้าวนาปีในฤดูการผลิตที่ 1 และการผลิตข้าวนาปรังในฤดูการผลิตที่ 2 หรือการผลิตไม้ดอกทั้งฤดูการผลิตที่ 1 และ 2 ซึ่งไม้ดอกส่วนใหญ่เป็นเบญจมาศสายพันธุ์ต่าง ๆ ส่วนการผลิตพืชในระบบที่ 3 นั้นจะมีการผลิตพืชหลายชนิดในเวลาเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น ในฤดูการผลิตที่ 1 ผลิตข้าวนาปี และถั่วเหลือง ผลิตมะเขือเทศและข้าวโพดในฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว (ฤดูการผลิตที่ 2 หรือพืชหลังนา) หลังจากเก็บเกี่ยวถั่วเหลือง มะเขือเทศ และข้าวโพดแล้วก็มีการผลิตพืชผักต่อไป

2) น้ำใช้เพื่อการเกษตร

เนื่องจากตำบลโป่งแยงยังไม่มีระบบน้ำชลประทาน ดังนั้นน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรและบริโภคของเกษตรกรมาจากแหล่งน้ำ 11 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 1 แห่ง แหล่งน้ำธรรมชาติ 4 แห่ง และฝายกั้นน้ำที่สำคัญ 3 แห่ง (ตาราง 4.5)

ตาราง 4.4 ปฏิทินการผลิต จำหน่ายพืช ของตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่
ปี 2542

ชื่อพืชที่มีการ ผลิต	ระยะเวลาที่มีการผลิต * จำหน่าย											
	ม. ก.	ก. พ.	มี. ค.	เม. ย.	พ. ค.	มิ.ย.	ก. ค.	ส. ค.	ก.ย.	ต. ค.	พ. ย.	ธ. ค.
เบญจมาศ	*									*		
เบญจมาศ ลิลลี่		*				*						
เยอบีร่า	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
กุหลาบ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
กะหล่ำปลี								*	*			*
แครอท								*	*		*	
หอมหัวใหญ่				*								
มันฝรั่ง		*						*	*		*	
พืชผักอื่น ๆ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ลิ้นจี่					*							
สตอเบอรี่	*	*	*	*								*
กระเทียม						*						
ข้าวไร่												

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแม่อิง, 2542

หมายเหตุ : ■ ระยะเวลาที่มีการผลิต

* ช่วงเวลาจำหน่าย

ตาราง 4.5 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ของตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2542

แหล่งน้ำ	จำนวน	การใช้ประโยชน์
อ่างเก็บน้ำ	3	
นาลิว		การเกษตรและบริโภค
บวกจั่น		การบริโภค
เอราวัณรีสอร์ท		การเกษตรและบริโภค
ประปาหมู่บ้าน	1	การเกษตรและบริโภค
แหล่งน้ำธรรมชาติ	4	
ห้วยแม่สา		การเกษตรและบริโภค
ห้วยบวกจั่น		การเกษตรและบริโภค
ห้วยต้นเตี๋ย		การเกษตรและบริโภค
ห้วยบวกเตี๋ย		การเกษตรและบริโภค
ฝายกั้นน้ำ	3	
แก๊ฮี้		การเกษตรและบริโภค
ห้วยน้ำอุ่น		การเกษตรและบริโภค
แม่สาน้อย		การเกษตรและบริโภค
รวม	11	

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอแมริม, 2542

4.4 ความเป็นมาของโครงการผลิตผักปลอดสารพิษ

ผักเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ที่สามารถผลิตได้กระจายทั่วไปทั้งจังหวัด ในปี 2540 จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ผลิตผักทั้งสิ้น 193,354 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12 ของพื้นที่ทั้งหมด (ตาราง 1.3) แต่การผลิตผักของเกษตรกรในจังหวัดประสบปัญหาศัตรูพืชเข้าทำลาย ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัด เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้ผลเร็วและมีประสิทธิภาพสูง และจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกใช้สารเคมีทำให้เกษตรกรใช้สารเคมีหลายชนิดซ้ำซ้อนกัน ปริมาณที่ไม่เหมาะสมและเกินความจำเป็น การปฏิบัติเช่นนี้ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานกลายเป็นปัญหาต่อเกษตรกรผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นสำนักงานเกษตรอำเภอแมริม โดยความร่วมมือจากฝ่ายป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตผักปลอดสารพิษในมุ้งตาข่ายในล่อน และนอกมุ้งตาข่ายในล่อน ภายใต้โครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชผักโดยวิธีผสมผสาน และหมู่บ้าน IPM ซึ่งสำนักงานเกษตรอำเภอแมริมเลือกตำบล โป่งแยงเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการ เนื่องจากเป็นตำบลที่มีการผลิตผักเป็นพืชเศรษฐกิจ โดยมีหมู่ที่ 3 บ้านม่วงคำเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ในการดำเนินงาน เพราะบ้านม่วงคำ มีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตผัก เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา และด้านสังคมทุกสาขา รวมทั้งเป็นที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบล และมีการคมนาคมที่สะดวกที่สุดของตำบล โครงการผลิตผักปลอดสารพิษได้มีการเริ่มต้น และมีการพัฒนาเป็นลำดับดังนี้

ปี 2538 เริ่มแนะนำส่งเสริม โดยดำเนินการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่ 2.5 ไร่ โดยใช้มุ้งตาข่ายในล่อน 10 หลัง มีสมาชิก 6 ราย

ปี 2539 ส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่การผลิต 9.5 ไร่ โดยใช้มุ้งตาข่ายในล่อน 38 หลัง มีสมาชิก 13 ราย

ปี 2540 ส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่การผลิต 56.5 ไร่ พื้นที่ในมุ้งตาข่ายในล่อน 16.5 ไร่ จำนวนมุ้ง 66 หลัง พื้นที่นอกมุ้งตาข่ายในล่อน 40 ไร่ มีสมาชิก 57 ราย

ปี 2541 ส่งเสริมการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่การผลิต 132.5 ไร่ พื้นที่ในมุ้งตาข่ายในล่อน 22.5 ไร่ จำนวนมุ้ง 90 หลัง พื้นที่นอกมุ้งตาข่ายในล่อน 110 ไร่ มีสมาชิก 63 ราย

4.5 การผลิตผักปลอดสารพิษของตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ในปี 2542 โครงการผลิตผักปลอดสารพิษมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 42 ราย ลดลงจากปี 2541 21 ราย เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาด้านการเงินกับผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการรวบรวมผักของกลุ่มไปจำหน่าย ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับเงินจากการจำหน่ายผัก จึงเกิดความไม่ไว้วางใจในกลุ่มสมาชิกผลิตผัก เกษตรกรบางรายจึงไม่เข้าร่วมโครงการ ปัจจุบันสำนักงานเกษตรอำเภอแมริมพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว และได้รวบรวมสมาชิกขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยมีผักหลัก 7 ชนิดที่สำนักงานเกษตรอำเภอแมริมส่งเสริมให้ผลิตได้แก่ คื่นช่าย กวางตุ้ง สลัดแก้ว ผักกาดขาวปลี ปวยเล้ง กะหล่ำดอก และกะหล่ำปลี ในการรวมกลุ่มของผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจะมีการเลือกคณะกรรมการเพื่อการบริหาร และควบคุมการผลิตของสมาชิก ตลอดจนกำหนดระเบียบข้อตกลงร่วมของกลุ่ม มีการประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอแมริม และเจ้าหน้าที่ฝ่ายป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่เป็นประจำทุกเดือนเพื่อแนะนำการผลิต บริการปัจจัยการผลิต และตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัยของผลผลิต

พื้นที่การผลิตผักปลอดสารพิษในปี 2542 มีจำนวน 53.08 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ในมุ้งตาข่ายในล่อน 20.13 ไร่ จำนวนมุ้ง 54 หลัง พื้นที่นอกมุ้งตาข่ายในล่อน 32.95 ไร่ ผักปลอดสารพิษที่สามารผลิตได้ประกอบด้วย คื่นช่าย กวางตุ้ง ปวยเล้ง ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก สลัดแก้ว ตั้งโอ๋ ฮองเต้ บล๊อคโคลี่ ถั่วฝักยาว ถั่วแขก ผักบุ้ง แครอท ผักกาดหางหงษ์ และพริกยักษ์ ในการศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทนทางการเงินของผัก 7 ชนิดที่ได้รับการส่งเสริม ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

4.6 การตลาดการผลิตผักปลอดสารพิษในอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

1) ประเภทผู้ประกอบการ

เกษตรกรผู้ผลิตผัก เป็นเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ทางหน่วยป้องกันและกำจัดศัตรูพืชจะให้การสนับสนุน โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกร และให้มุ้งตาข่ายในล่อน หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรจะต้องนำผลผลิตจำหน่ายให้กับตัวแทนกลุ่มเพื่อนำไปบรรจุถุงที่มีตราผักปลอดสารพิษตำบลโป่งแยงต่อไป

ผู้รวบรวมท้องถิ่น ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ จะรวบรวมผักปลอดสารพิษจากเกษตรกรตามจำนวนความต้องการของตลาด ในปัจจุบันผู้รวบรวมคือ นายต่อม เหล่าเสือ ซึ่งเป็นประธานกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ ผักที่ได้จะแยกเป็น 2 ประเภท คือ ส่ง

จำหน่ายที่กรุงเทพฯจะจำหน่ายเป็นกิโลกรัม และจำหน่ายในตลาดเชียงใหม่จะนำผักมาบรรจุถุง ถุงละ 4 ซีดแล้วนำไปส่งในตลาดต่าง ๆ ดังนี้

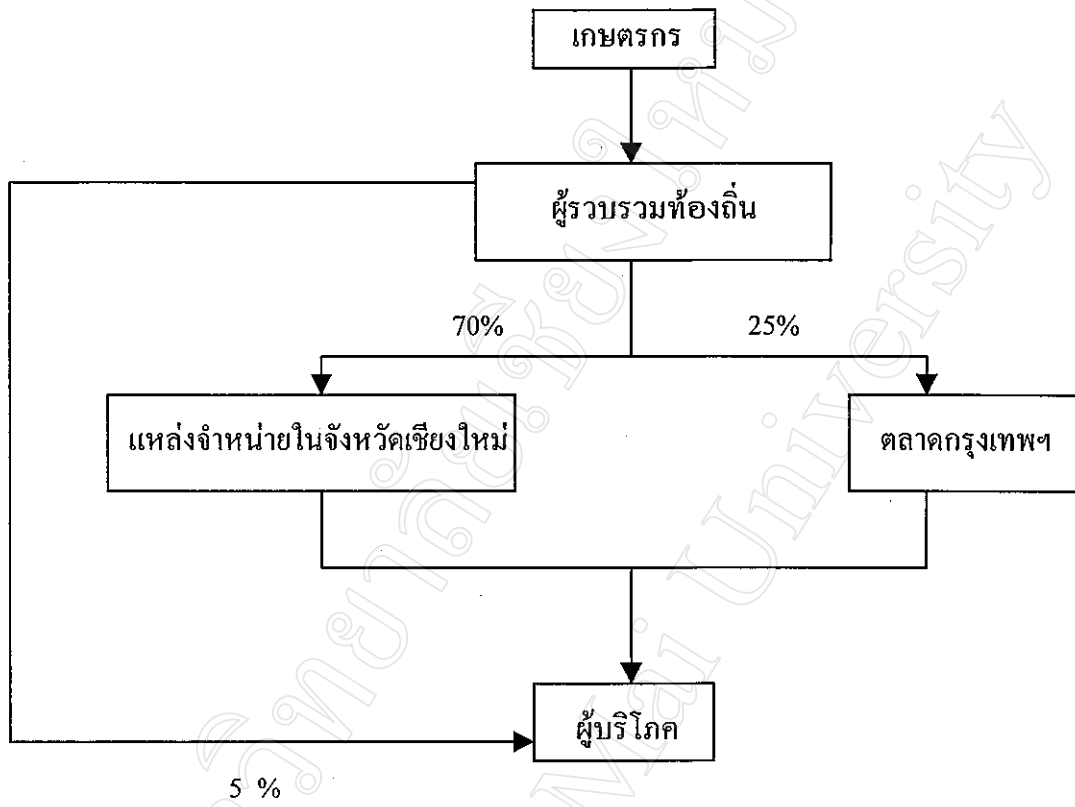
ร้านจำหน่าย

- (1) ร้านค้าของกลุ่มเกษตรกร ในตลาดแมริม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- (2) ร้านค้าในตลาดธานีรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- (3) ร้านค้าในตลาดตันพยอม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- (4) ห้าง โอซอง สาขาเชียงใหม่
- (5) พ่อค้ารายย่อยไปซื้อเองที่บ้านประชานกลุ่ม
- (6) นักท่องเที่ยว

การจำหน่ายผักปลอดสารพิษ กลุ่มจะจัดระบบตลาดให้ โดยกำหนดค่าบริการตลาดร้อยละ 30 ของราคาผัก โดยกลุ่มจะได้รับร้อยละ 10 อีกร้อยละ 20 เป็นค่าตอบแทนการขนส่งและการจำหน่าย เกษตรกรจะได้รับเงินเป็นงวด ๆ เช่น สัปดาห์ละครั้ง หรือ 2 สัปดาห์ครั้ง หรือตามข้อตกลงของกลุ่มเอง การส่งจำหน่ายภายในตลาดเชียงใหม่ และส่งไปตลาดกรุงเทพฯ เกษตรกรจะได้รับค่าตอบแทนเท่ากัน ทั้งนี้เนื่องเนื่องจากทางกลุ่มจะกำหนดราคาของแต่ละชนิดไว้แน่นอน

2) วิธีการตลาดผักปลอดสารพิษ

ประชานกลุ่มจะเป็นผู้รวบรวมผักและบรรจุผักลงในถุงพลาสติกใส บนถุงมีข้อความและสัญลักษณ์ แสดงให้ผู้บริโภคทราบว่าเป็นผักปลอดสารพิษของกลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษแมริม และบนถุงจะมีการประทับหมายเลขประจำตัวของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจะนำผักที่บรรจุถุงแล้วไปส่งตามร้านจำหน่ายในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้มีการติดต่อไว้ล่วงหน้าแล้ว คิดเป็นประมาณ ร้อยละ 70 ของผลผลิตทั้งหมด ประมาณร้อยละ 25 ของผลผลิตทั้งหมด จะมีพ่อค้ามารับซื้อเพื่อส่งตลาดกรุงเทพฯ ในลักษณะการบรรจุแข่ง ตะกร้า หรือ กล่อง และที่เหลืออีกร้อยละ 5 ของผลผลิตทั้งหมด จะขายให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน (แผนภาพ 4.1)



แผนภาพ 4.1 : วิธีการตลาดผักปลอดสารพิษ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

4.7 ปัญหาการผลิตผักปลอดสารพิษ

ปัญหาของการผลิตผักปลอดสารพิษทั้งผักกางมุ้งและผักนอกมุ้งนั้น ส่วนใหญ่จะมีปัญหาที่คล้ายคลึงกัน (ตาราง 4.6) รายละเอียดดังนี้

1) ปัญหาทางด้านปัจจัยการผลิต

ปัญหาที่ผู้ผลิตให้ความสำคัญ 3 อันดับแรกในการผลิตผักกางมุ้ง ได้แก่ ปัญหาเมล็ดพันธุ์ผักมีคุณภาพไม่ดี ขาดแคลนปุ๋ย ฮอร์โมน รวมถึงสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากราคาแพงและราคาเมล็ดพันธุ์ผักมีราคาแพงเช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 30 ร้อยละ 19 และ 17 ตามลำดับ ส่วนการผลิตผักนอกมุ้งก็เช่นกัน ปัญหาสำคัญ 3 อันดับแรก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ผักคุณภาพไม่ดี เมล็ดพันธุ์ผักมีราคาแพง และขาดแคลนปุ๋ย ฮอร์โมน รวมถึงสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากราคาแพง คิดเป็นร้อยละ 27 ร้อยละ 25 และ 17 ตามลำดับ

2) ปัญหาทางด้านเทคนิคการผลิต

ปัญหาที่พบบ่อยในการผลิตผักกางมุ้ง 3 อันดับ คือ ปัญหาปุ๋ยและผักได้รับความเสียหายเนื่องจากภัยธรรมชาติ เช่น ลม แผลง และโรคต่าง ๆ ปัญหาผลผลิตผักมีรอยข้ำมาก และน้ำหนักที่ได้ต่ำกว่าผักนอกมุ้ง คิดเป็นร้อยละ 36 ร้อยละ 15 และ 12 ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่พบในการผลิตผักนอกมุ้ง คือ ผักได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น แผลง และโรคต่าง ๆ ผักที่ผลิตมีรอยข้ำ และเกษตรกรผู้ผลิตขาดความรู้เรื่องผัก คิดเป็นร้อยละ 45 ร้อยละ 21 และ 9 ตามลำดับ

3) ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม

จากการสอบถามผู้ผลิตผักกางมุ้งและนอกมุ้งพบว่าเกษตรกรผู้ผลิตไม่มีปัญหาทางด้านนี้คิดเป็นร้อยละ 50 และ 55 ตามลำดับ ปัญหาที่พบมีเพียงส่วนน้อยคือ ดินเสื่อมคุณภาพและเกษตรกรได้รับอันตรายจากสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ที่พบเป็นส่วนน้อยเนื่องจากเกษตรกรมีการป้องกันอยู่แล้ว

4) ปัญหาด้านเงินทุนและหนี้สิน

เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้เงินของตนเองเป็นเงินทุนในการผลิตผัก สำหรับผักกางมุ้งปัญหาเงินทุนและหนี้สิน 3 อันดับแรก คือ เงินทุนของตนเองไม่เพียงพอ เสียอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง และไม่มีเงินใช้หนี้ตามกำหนด คิดเป็นร้อยละ 19 ร้อยละ 16 และ 13 ตามลำดับ ส่วนการผลิตผักนอกมุ้งปัญหาจะเหมือนกันแต่ลำดับความสำคัญต่างกันคือ ปัญหาเงินทุนของตนเองไม่เพียงพอ ไม่มีเงินใช้หนี้ตามกำหนด และเสียอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง คิดเป็นร้อยละ 22 ร้อยละ 13 และ 8 ตามลำดับ

5) ปัญหาทางด้านการตลาด

ปัญหาด้านการตลาดของผักกางมุ้งและผักนอกมุ้งจะเหมือนกัน ปัญหาที่เกษตรกรให้ความสำคัญอันดับแรกคือ ตลาดผักยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร คิดเป็นร้อยละ 40 และ 38 ตามลำดับ รองลงมาคือปัญหาตลาดไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 32 และ 29 ตามลำดับ และอันดับ 3 คือ ปัญหาราคาผักไม่สม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 11 และ 9 ตามลำดับ

ตาราง 4.6 ร้อยละและอันดับความสำคัญของปัญหาในการผลิตผักปลอดสารพิษ

ปัญหา	ผักกางมุ้ง		ผักนอกมุ้ง	
	ร้อยละ	อันดับ	ร้อยละ	อันดับ
1. ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต				
- เมล็ดพันธุ์ผักมีราคาแพง	17	3	25	2
- เมล็ดพันธุ์ผักคุณภาพไม่ดี	30	1	27	1
- ขาดแคลนแรงงาน ค่าแรงงานสูง	4	6	4	5
- ขาดแคลนปุ๋ย สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากราคาแพง	19	2	17	3
- มุ้งชำรุดเสียหาย	11	4	-	-
- ขาดแคลนน้ำ	8	5	13	4
- มุ้งไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร	2	7	-	-
- ไม่มีปัญหาด้านปัจจัยการผลิต	9	-	10	-
รวม	100	-	100	-
2. ปัญหาด้านเทคนิคการผลิต				
- เกษตรกรขาดการอบรมเรื่องการผลิตผัก	7	5	9	3
- เกษตรกรขาดความรู้ในการเลือกใช้ปุ๋ย และสาร ป้องกันกำจัดศัตรูพืช	5	6	5	4
- ขาดความรู้ในการเห็บมุ้งตาข่าย	10	4	-	-
- น้ำหนักผักที่ได้ต่ำกว่าปกติ	12	3	-	-
- ผลผลิตผักที่ได้มีรอยช้ำมาก	15	2	21	2
- มุ้งและผักได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น ลม แผลง และโรคต่างๆ	36	1	45	1
- ไม่มีปัญหาด้านเทคนิคการผลิต	15	-	19	-
รวม	100	-	100	-
3. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม				
- เกษตรกรได้รับความเสียหายจากสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	27	2	17	2
- ดินเสื่อมคุณภาพ	29	1	28	1

ตาราง 4.6 (ต่อ)

ปัญหา	ฝึกกางมุ้ง		ฝึกนอกมุ้ง	
	ร้อยละ	อันดับ	ร้อยละ	อันดับ
- ไม่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	50	-	55	-
รวม	100		100	
4. ปัญหาด้านเงินทุน หนี้สิน				
- เงินทุนของตนเองไม่เพียงพอ	19	1	22	1
- เสียอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง	16	2	8	3
- ไม่มีเงินใช้หนี้ตามกำหนด	13	3	13	2
- ไม่มีปัญหาด้านเงินทุน หนี้สิน	52	-	57	-
รวม	100	-	100	-
5. ปัญหาด้านการตลาด				
- ตลาดผักไม่กว้างขวาง	40	1	38	1
- การคมนาคมลำบาก ค่าใช้จ่ายสูง	3	4	5	4
- ราคาผักไม่สม่ำเสมอ	14	3	9	3
- ตลาดผักไม่แน่นอน	32	2	29	2
- ไม่มีปัญหาด้านการตลาด	11	-	19	-
รวม	100	-	100	-

ที่มา : จากการสำรวจ